

İhtiyaçlar, Yeterlilikler ve Zorunluluklar: Özel Eğitim Öğretmenlerinin Beden Eğitimi ve Spor Deneyimlerinin Keşfi

Ülfet YAVUZ¹, Sevilcan YAVUZ² Hacer Özge BAYDAR ARICAN³

¹ Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-5518-8288>

² Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-8451-4767>

³ Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0001-8509-3266>

Email: ulfetyavuz@gazi.edu.tr, sevilcan.yavuz@gazi.edu.tr, ozgebaydar@gazi.edu.tr

Türü: Araştırma Makalesi (Alındı: 08.05.2025 - Kabul: 15.06.2025)

Öz

Özel eğitim öğretmenlerinin beden eğitimi ve spor dersine yönelik bakış açıları ve deneyimlerini keşfetmek amacıyla yola çıkılan bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji (olgubilim)’den faydalanılmıştır. Ortaokul özel eğitim alt sınıflarındaki beden eğitimi ve spor derslerini yürütmek durumunda kalan özel eğitim öğretmenleri ile yapılan bireysel görüşmeler yoluyla toplanan verilere yapılan içerik analizi sonucunda elde edilen bulgular 2 tema altında sınıflandırılmıştır. Bu temalar sırasıyla: “beden eğitimi ve sporun özel eğitim öğrencilerinin bütünsel gelişimlerine katkıları” ile “özel eğitimde beden eğitimi materyalleri ve öğretmen ihtiyaçları”dır. Her iki temanın da kendi içinde alt temaları bulunmaktadır. Sonuç olarak beden eğitimi ve spor derslerini yürüten özel eğitim öğretmenleri beden eğitimi ve spor dersinin çok yönlü katkılarının özel eğitimdeki yerini vurgulamışlardır. Bu duruma ek olarak beden eğitimi derslerinin özel gereksinimli öğrencilerin bütünsel gelişimlerini teşvik etmede ayrılmaz bir parça olduğu ve bu hususta beden eğitimi öğretmenleri ile iş birliği içinde çalışmanın önemi de ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Beden eğitimi ve spor, Özel eğitim, Nitel araştırma, Fenomenoloji

Needs, Competencies and Obligations: Exploring Special Education Teachers' Physical Education and Sport Experiences

Abstract

In this study, which set out to explore the perspectives and experiences of special education teachers towards physical education and sports lessons, phenomenology, one of the qualitative research designs, was utilized. The findings obtained as a result of the content analysis of the data collected through individual interviews with special education teachers who had to conduct physical education and sports lessons in middle school special education subclasses were classified under 2 themes. These themes are respectively: “contributions of physical education and sports to the holistic development of special education students” and ‘physical education materials and teacher needs in special education’. Both themes have sub-themes within themselves. As a result, special education teachers who conduct physical education and sports lessons emphasized the place of the multifaceted contributions of physical education and sports lessons in special education. In addition to this, the importance of physical education classes as an integral part in promoting the holistic development of students with special needs and the importance of working in cooperation with physical education teachers in this regard was also revealed.

Keywords: Physical education and sport, Special education, Qualitative research, Phenomenology

Giriş

Çağımız eğitim-öğretim politikalarının dinamik yapısı doğrultusunda gelişen ve değişen yaklaşımlar, öğretmenlik mesleğine yüklenen yeni anlamlar, öğrencilerin farklılaşan ihtiyaçları, eğitim-öğretim süreçlerinin uygulama aşamasının en önemli ögesi olan öğretmenlik mesleğinin sadece iş yüküyle değil, duygu ve düşüncelerle de yapılmasını ve tamamen bir yaşam tarzı haline getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda branşı her ne olursa olsun öğretmenler mesleki bilgilerine ek olarak çeşitli konularda da donanıma sahip olmak adına çaba göstermek zorunda kalmaktadırlar.

Normal okullar bünyesinde özel alt eğitim sınıflarında yer alan özel gereksinimli öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetleri bu sınıflarda görev yapan özel eğitim öğretmenleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Özel eğitim öğretmenleri ve öğrencileri, eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirirken bu okulların programlarını takip etmekle yükümlüdürler. Bu programların içerisinde beden eğitimi ve spor dersi de yer almaktadır (T.C. Resmi Gazete, 11 Haziran 2020, sayı:31152).

Beden eğitimi ve spor etkinlikleri, doğal ortamı içinde bulunan tüm bireyleri farklı şekillerde etkileme ve tüm gelişim boyutlarını destekleme potansiyeline sahip olması bakımından farklı gelişim gösteren bireylerin yaşam kalitelerine yapacağı katkı ile birlikte topluma da makro ölçekte hizmet etmektedirler. Engelli bireylerin topluma adaptasyonlarının sağlanmasında ve her türlü gelişim süreçlerinde, özel eğitim programlarının paralelinde beden eğitimi ve sporun etkililiği de bilinmektedir (İlhan, 2009; Yılmaz, Yılmaz ve Erer, 2024). Okullarda, amaçları ve program içeriği özel gereksinimli olmayan çocukları ile aynı olan beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı, engel gruplarının özelliklerine göre şekillendirilip bireysel eğitim planları (BEP) hazırlanarak özel eğitim öğretmenlerince uygulanmaktadır.

Sherril vd., (1990), iyi planlanmış bir beden eğitimi programında çocuklarda yalnızca motor gelişimin hedeflenmesinin yerine duyuşsal ve bilişsel gelişimin de ön planda tutulması gerektiğini belirterek gelişimsel özellikleri nedeniyle normal gelişim gösteren çocuklarla özel gereksinimli çocukların hedef sıralamasında fark gözetilmemesini vurgulamıştır. Ona göre “uzun vadeli eğitimsel bir süreç” olarak tanımladığı bu süre zarfında normal sınıflarda “fiziksel ve motor yeterliliği geliştirmek” ön planda iken özel beden eğitiminde “olumlu benlik gelişimi, sosyal yeterlilik ve algısal motor gelişimi” ilk sırada yer almalıdır.

Özel eğitim öğretmenleri için beden eğitimi ve spor, öğrencilerin sosyal, duygusal, fiziksel, zihinsel ve hareket gelişimi noktasında eksik kalan ya da aksayan olumsuzluklarını giderebilmek, öğrencilerde olumlu benlik kavramını yüceltmek, onlara aidiyet duygusu kazandırmak, fiziksel ve psikolojik sağlıklarına katkı sağlamak için bir rehabilitasyon aracı gibi düşünülebilecek bir mekanizmadır (İlhan ve Esentürk, 2015). Bu mekanizmanın etkili ve verimli bir şekilde yürütülebilmesinde özel eğitim öğretmenin beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili mesleki bilgi ve becerileri, uygun öğrenme ortamları oluşturmaları, öğrenciye ve derse yaklaşımları ve bu derslerin verimli geçmesinde ne gibi ihtiyaçlara sahip oldukları gibi soruların cevapları merak uyandırmaktadır.

Konu ile ilgili alan yazın incelendiğinde özel eğitim ve kapsayıcı eğitime yönelik olarak beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin görüşlerinin incelendiği çalışmalara sıkça rastlanmaktadır (Smith ve Green, 2004; Vickerman ve Coates, 2010). Buna ek olarak özel eğitim öğrencilerinin beden eğitimi derslerine dahil edilmesi ve uyarlanmış beden eğitimine yönelik incelemeler (Heikinaro-Johansson, vd., 1995; Tarantino vd., 2022) ve beden eğitimi

öğretmenlerinin özel eğitim öğrencilerine karşı tutumlarını inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Jerlinder vd., 2010; Yaman vd., 2018).

Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarda planlanacak olan beden eğitimi aktivitelerinin onların gelişiminde kritik öneme sahip olduğu literatürde açıkça görülmektedir. Bu doğrultuda da beden eğitimi ve spor derslerine girmek durumunda kalan özel eğitim öğretmenlerinin bu derse yönelik deneyimlerini incelemenin bu alandaki yeterlilikleri ve ihtiyaçları anlamaya yönelik bakış açısı sunacağı düşünülmektedir

Materyal ve Metod

Etik Kurul İzni

Araştırma, Gazi Üniversitesi'nin 11.03.2025 tarih ve E-77082166-604.01-1195273 sayılı etik kurul kararı alındıktan sonra uygulamaya konulmuştur.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkmaktadırlar. Olgubilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Çalışma Grubu

“Nitel araştırmalarda, araştırmacı, çoğunluk hakkındaki genel doğrunun ne olduğunu bulmak yerine, dikkatli ve titiz bir biçimde belirli ya da özgün olanı derinliğine anlamak ister. Bunun için de tek bir durum veya küçük, tesadüfi olmayan, maksatlı bir örneklem seçilir” (Merriam ve Tisdell, 2015). Böylece amaçlı örnekleme ile seçilen bireylerin özel deneyimlerinden zengin veri elde edilerek daha derin bir analiz yürütülebilmektedir (Patton, 2014). Bu doğrultuda araştırma kapsamında katılımcının belirlenmesinde amaçlı örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örnekleme çalışmadaki ölçütlere kolayca uyan katılımcılara yer vermeyi içermesi bakımından amaçlı örnekleme türlerinde en çok tercih edilen örnekleme yollarından biridir. Konuya uygun bulunan katılımcıya sorular sorarken diğer katılımcılar da kastedilir ve böylece bilgi sağlama yolunda konuyla ilgili diğer katılımcılara da ulaşılarak kartopunun büyütülmesi sağlanır (Merriam ve Tisdell, 2015; Patton, 2014). Ortaokul özel eğitim alt sınıflarındaki beden eğitimi ve spor derslerini yürütmek durumunda kalan özel eğitim öğretmenlerinin kimliklerini korumak için kodlama kullanılmıştır. Öğretmenlere ait bilgiler aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Katılımcı bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mezunun olunan kurum/bölüm	Mesleki hizmet yılı
K1	K	31	Anadolu Üniversitesi İşitme Engelliler Öğretmenliği	8
K2	E	38	Süleyman Demirel Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği	13
K3	E	29	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Zihinsel Engelliler Öğretmenliği	7
K4	K	39	Kırıkkale Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği	14
K5	K	43	Gazi Üniversitesi	11

		Sınıf Öğretmenliği	
K6	E	Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Öğretmenliği	17

Verilerin Toplanması

Olgubilim çalışmalarında başlıca veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmaktadır. Olgulara ilişkin deneyim ve anlamları ortaya çıkarmada görüşme tekniği araştırmacılara etkileşim, esneklik ve sondalar yoluyla irdeleme olanakları sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada da veri toplanırken yarı-yapılandırılmış görüşmelerden yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, katılımcıya önceden belirlenmiş görüşme planının aynen uygulandığı, bunun yanında ek soruların (sonda sorular) sorulabildiği esnek görüşmelerdir (Karasar, 2015). Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken öncelikle ilgili alan yazın ayrıntılı olarak taranmış ve çalışma amacına uygun sorular belirlenerek (özel eğitimde beden eğitimi ve spor size neyi ifade etmektedir, beden eğitimi ve spor derslerini işleme yolunda ne tür deneyimleriniz oldu, kendinizi bu konuda yeterli görüyor musunuz, vb.) engellilerde beden eğitimi ve spor alanında bir öğretim üyesi ve iki özel eğitim öğretmeni olmak üzere toplam üç ilgili alan uzmanının incelemelerine sunulmuştur. Yapılan görüşmelerde, katılımcılardan gönüllü olur formu aracılığı ile izin alınarak veri kaybını önlemek adına ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler ortalama 40 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Verilerin yorumlanması sürecinde içerik analizinden faydalanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2005). İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada, her bir soruya verilen yanıtların dökümünün yapılmasının ardından veri güvenilirliği için üçgenleme kullanılmıştır. Her üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak içerik analizi altı görüşme için de gerçekleştirilmiştir. Her katılımcı için ayrı ayrı yapılan kodlamalar ve sorulan sorular da dikkate alınarak olası temalar üzerinde çalışılmıştır. Veri analizi sonucunda elde edilen bulgular 2 tema altında sınıflandırılmıştır.

Bulgular

Tema 1: Beden eğitimi ve sporun özel eğitim öğrencilerinin bütünsel gelişimlerine katkıları

Yapılan görüşmelerde özel eğitim öğretmenlerinin “özel eğitimde beden eğitimi ve spor” kavramı hakkında yaşantılarını, görüşlerini ve yükledikleri anlamları öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde çalışmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin hepsinin beden eğitimi ve spor dersinin özel eğitim öğrencilerine sağladığı gelişimsel katkılara vurgu yaptığı ve bu nedenle de beden eğitimi ve spor dersini öğrencilerin yaşam becerilerini pozitif yönde doğrudan etkileyen bir gereklilik olduğu yönünde tanımlamalar yaptıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerden K1 ve K3 bedensel gelişime, K4 ve K6 zihinsel gelişime, K1, K2, K5 ve K6 duygusal gelişime ve tüm katılımcı öğretmenler özel eğitimde beden eğitimi ve sporun sosyal gelişime olan etkisine vurgu yapmışlardır. Aşağıda vurgu yapılan gelişim türüne göre oluşan alt temalara örnekler verilmiştir.

Bedensel gelişime katkıları;

K1: “...Öz bakım becerileri bizim en temel derslerimizi oluşturuyor. Örneğin; kendi kendine yemek yiyebilme, tuvalet ihtiyacını söyleyebilme, fermuar geçirme, şapka giyme gibi

becerileri kazandırma noktasında büyük kas grupları, küçük kas gruplarının gelişimi bizim açımızdan çok önemli oluyor. Öz bakım ve günlük yaşam becerilerinin gelişimi noktasında da beden eğitimi dersi bize katkı sağlıyor. Çoğu çocuk esnek olmuyor. Bu derslerde çocuğun düzeyini belirliyorum o düzeyden sonra adım adım ilerliyorum ve gelişme sağlıyoruz.””

K3: “... Özel eğitim öğrencilerinin zihinsel engellerinin yanında çoğunda ikinci bir hastalık da mevcut oluyor. Bu kalp hastalığı, kas-iskelet hastalığı ya da bedensel bir rahatsızlık da olabiliyor. Beden eğitimi derslerinde yapılan etkinliklerin, hareketlerin çocukların fiziki olarak gelişimlerine katkı sağladığını düşünüyorum.”

Zihinsel gelişime katkıları;

K4: “... Beden Eğitimi dersi, her birey için olduğu gibi özel gereksinimli çocukların da dikkat, odaklanma becerisi ve beden farkındalıklarını arttırarak onların gelişimlerine katkı sunuyor.”

K6: “... Çocuğun eğlenebileceği, eğlenirken de öğrenebileceği, enerjisini atabileceği bir ortam yaratmak çok önemlidir. O yüzden beden eğitimi dersini çok seven öğrenciler var. Her gün olsa her gün katılmak isterler. Zihinsel gelişimleri için bir araç olarak faydalı buluyorum”

Duygusal gelişime katkıları;

K1: “... Beden eğitimi dersi onlar için nefes almak... Başarı duygusunu hissetmek... Çünkü başardıkları şeyler oluyor ve başarma duygusunu hissedebilecekleri en iyi ortamı beden eğitimi dersi sunuyor. Kazanma ve kaybetme duygularını yaşıyorlar. Kazandıkları zaman bir coşku yaşıyorlar, kaybettiklerinde ise üzüliyorlar sadece... Çok hırslı olanlar çok üzüliyor... Ama onlar için en önemli şey eğlenmek... Aslında her insanın başarılı olduğu ve başarısız olduğu alanlar var. Burada önemli olan yapamadıklarından ziyade yapabildiklerine odaklanmak olmalıdır. Bu özel gereksinimli çocuklarda da böyle. Hep onun yapamadıklarına odaklanıyoruz ama aslında yapabildiklerine odaklanmamız gerekir. Örneğin bir yarışma yaptıktan sonra çocukların ‘evet yaptım’ derken onların gözündeki ışığı görüyorsunuz: Ben! Yapabildim!”

K2: “... Çocuklarımıza beden eğitimi dersi yapacağız dediğimizde onlar da keyifle, heyecanla o derse katılmak istiyorlar. Heyecanlı da oluyorlar. Bizim okul olarak çok fazla imkânımız yok ama o az olan imkânlara rağmen derse katılma isteği hepsinde var. Oyun oynarken bir grubun içinde olmak, arkadaşından yardım istemek, pas atmasını istemek, onlar için ben buradayım, benim, ben de varım demek oluyor. Etkinlikleri yaparken başarılı olmak istiyorlar. Beden eğitimi dersinde yapılan etkinlikler, yarışmalar, oyunlar onların benlik saygısını da arttırıyor...”

K6: “Özel gereksinimli çocuklar bu dersi gerçekten çok seviyorlar. Gözlerinde o ışığı görebiliyorsunuz. Öncelikle mutluluk ve dolayısıyla onunla gelen tüm güzel duygular mutlu bir ruhun bedene de olumlu yansıdığını görüyorsunuz.”

Sosyal gelişime katkıları;

K2: “...En önemli katkısı oyunun parçası olmak, grup etkinliklerine birlikte katılmak... Örneğin; ders sırasında futbol ya da basketbol maçı yapıyoruz. Bir öğrencimizin diğer öğrenci ile arası iyi olmayabiliyor. Ancak aynı takımda birlikte mücadele ettikleri zaman takım heyecanını ve sevinçlerini paylaşabiliyorlar. Çocuklar, grup oyunlarına katılınca grup içinde arkadaşıyla nasıl konuşacağını, onlardan nasıl yardım isteyeceğini

öğreniyor. Bu istediği yardım onun sosyalleşmesini de sağlıyor. Bir grubun parçası olmak ise onun değerli hissetmesine yol açıyor.”

K3: “...Öğrencilerimiz eğlenebileceği, eğlenirken öğrenebileceği, enerjisini atabileceği bir ortam sunduğundan dolayı beden eğitimi dersini çok seviyorlar. Okulumuzun bahçesinde diğer sınıflarla birlikte yapılan etkinliklerle hep birlikte sosyalleşiyorlar, kaynaşıyorlar, birbirleriyle iletişime geçiyorlar. Özel eğitim alt sınıfının amacı da budur zaten. Özel gereksinimli öğrencilere en az kısıtlanmış ortam oluşturabilmektir. Çocukların en rahat edebileceği, topluma kazandırılacağı ortam... Bunun için beden eğitimi dersi çok büyük bir avantaj oluyor.”

K4: “... Çocuğu sosyalleştirmek için beden eğitimi dersinden daha güzel bir zaman dilimi olamaz. Karşısındakine saygı duymayı, onun kalbini kırmamayı, oyunun kurallarını bozmadan nasıl oynaması gerektiğini, teşekkür etmeyi, rica etmeyi, karşısındakine istemeden bir zarar veriyse özür dilemeyi, günlük yaşamda kullanması gereken birçok şeyi beden eğitimi dersinde öğreniyor çocuklar. Yani günlük yaşam becerileri kazanıyorlar, toplumsal kuralları öğreniyorlar aslında.”

K5: “...Mesela okul bahçesinde oyun oynamaya başladığımızda okulumuzdaki diğer öğrenciler de bizlere katılmak istiyorlar. Ben diğer öğrencileri de oyuna dahil ediyorum. Benim çocuklarımla birlikte oynadıkları zaman onların bakış açısı geliyor, birbirlerini önemsemeye başlıyorlar. Benim çocuklarımla onlara zarar vermediklerini gördüklerinde kaynaşma ortamı sağlanıyor. Bunlar bizim için çok önemli katkılar.”

Tema 2: Özel eğitimde beden eğitimi materyalleri ve öğretmen ihtiyaçları

Çalışmaya katılan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde “özel eğitimde beden eğitimi ve spor” bağlamında derslerin işlenişine ve öğretmenlerin bu derslerdeki yeterliliklerine ilişkin yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir. Öğretmenlerden K2 ve K4 oyun ve fiziki etkinlikler dersi aldığını, K1 drama dersi aldığını, K2, K3, K4 ve K5 bu derse yönelik alan bilgisinin yetersiz olduğunu ve tüm katılımcı öğretmenlerin beden eğitimi ve spor dersi öğretmeni ile iş birliğine ihtiyaç duyduklarına yönelik ifadeler tespit edilmiştir. Ayrıca K1, K2 ve K3 dış mekânın güvenlik problemine vurgu yaparken K4, K5 ve K6 ise çocukların yaş grubuna göre uygun materyal olmadığına ve malzemelerin eksikliğine değinmişlerdir. Buradan hareketle de özel eğitim öğretmenlerinin beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili öğrenim hayatlarında bazı eksikliklerin olduğu ve derslerin işleniş sırasında da dersle ilgili birtakım ihtiyaçların olduğu göze çarpmıştır. Bu doğrultuda “özel eğitim öğretmenlerinin alana yönelik ihtiyaçları” ve “dersle ilgili ihtiyaçlar” alt temaları ortaya çıkmıştır. İlgili temalara ait örnekler aşağıdaki gibidir.

Özel eğitim öğretmenlerinin alana yönelik ihtiyaçları;

K1: “... Lisans programımıza drama dersi aldım. Engellilerde Beden Eğitimi ya da hareket eğitimine, nesne kontrolüne, denge çalışmasına yönelik hiçbir ders almadım. Beden eğitimi ve spor dersi diye bir ders almadık. Daha çok Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi gibi derslerin öğretimine yönelik eğitim aldım. Dersi işlerken beden eğitimi öğretmenin iş birliğine çok fazla ihtiyaç duyuyorum. Çünkü benim de bu alanla ilgili çok fazla bilgim yok. Hatta ilk mesleğe başladığım zaman ne yapacağımı bilememiştim. Nesne kontrolü, hareket becerisi, yer değiştirme becerisi bu kavramlarla ilgili hiçbir bilgiye sahip değilim. Etkinlikler sırasında hareketi öğretirken, hareketi parçalara ayırıp aşama aşama nasıl öğreteceğimiz noktasında da teknik bilgilere ihtiyacımız oluyor. Bunlar beden eğitimi öğretmenin bildiği

şeyler ama ben onları tanımlayamıyorum. Bunun yanı sıra malzeme olmadığı zaman beden eğitimi öğretmenlerinden istiyorum okulun malzemelerinden vererek sınıfımıza destek oluyor.”

K2: “... Lisans eğitimimizde beden eğitimi alanında dersler gördük ancak bu dersler özel eğitim alanına uyarlanmış değildi. Sınıf öğretmeni olduğumuz için oyun ve fiziki etkinlikler dersi şeklinde gördük. Daha çok oyuna yönelik diyebilirim. Kendiniz bir oyun tasarlasanız nasıl bir oyun tasarlıyorsunuz ve adı ne olur, kuralları nasıl olur şeklinde çalışmalarımız olmuştur. Bu yüzden kendimi çoğu zaman yetersiz hissediyorum. Dersin uzmanından destek almam gereken zamanlar çok oluyor.”

K3: “... Lisans eğitimim boyunca programımızda beden eğitimine dair bir ders yer almadı. Keşke bütün beden eğitimi derslerimizin saatinde yanımıza bir beden eğitimi öğretmenimiz de olsa. Branş derslerinin alanında uzman öğretmenlerle birlikte yürütülmesi dersin çocuğa sağlayacağı katkı için de çok önemlidir. Çünkü biz her zaman ne yapacağımızı bilemiyoruz beden eğitimi dersinde. Çocuğun hangi hareketleri yapıp yapamadığı, nelere yoğunlaşmamız gerektiği noktasında beden eğitimi dersi için eksik kaldığımızı hissediyorum.

K4: “... Lisans eğitimimde beden eğitimi ve spor adı altında değil de oyun ve fiziki etkinlikler şeklinde bir ders aldım. Beden eğitimi ile ilgili becerileri kazandırmaya çalışırken bazen oluyor ki siz yetemiyorsunuz. Beden eğitimi ile ilgili bilginiz yetmiyor. Alanında iş bilen, alanın becerilerine hakim birinin size bir şeyleri göstermesi gerekiyor. Bu yüzden de beden eğitimi öğretmenleriyle iş birliği bizim için çok önemli.”

K5: “...Özel eğitim alanına geçiş yapabilmek için 540 saatlik ayrı bir eğitime tabii tutulduk. Ancak özel eğitim içinde beden eğitimi adı altında derslerimiz yoktu. Bizim çocuklar için her yeni yüz her yeni bir heyecan demek. Her farklı ortamdan gelmiş kişi onu görmek, onu tanımak, onları hissetme açıkçası gerçekten çok etkili. Beden eğitimi öğretmenleri ile beraber ders işlemeyi isteriz. Belki ben çocuğumun engelli olduğunu biliyorum ama mesela ısınma hareketleri konusunda beden eğitimi öğretmeni kadar iyi değilim. Çocuğun herhangi bir problemi varsa ona beden eğitimi öğretmeni benden daha iyi yaklaşabilir.”

K6: “...Lisans öğretim programında beden eğitimi ve spor ile ilgili ders yoktu. Bu nedenle de beden eğitimi derslerinde, okul beden eğitimi öğretmeninden destek alıyorum. Hatta bazı dönemler tamamen okul öğretmenimiz derse giriyor. Farklı etkinliklerde de sınıfımız yer almaya çalışıyor.”

Dersle ilgili ihtiyaçlar;

K1: “...aslında çok büyük bir bahçemiz var. Çok güzel ama yerler beton... Biraz daha yumuşak, dış mekânda kullanılabilecek tatamiler döşenebilir aslında... Biz sınıfa çok mahkûm oluyoruz. Bunun sebebi de çocuk açık alanda farklı yerlere kaçır. Ama çocuk neden kaçır? Çok büyük bir enerjisi var. Ben onu beden eğitimi dersi yaparak atarsam aslında o çocuğun enerjisini bir alana yöneltmiş olacağım. Ancak çocuk sürekli sınıfta durduğu zaman enerjisi bastırılıyor ve o enerjiyi yönlendiremiyoruz. Hâlbuki dış mekânda çalışmak çok güzel olur bizim için... Dediğim gibi dış mekândaki zemin güvenlik açısından düzenlenebilir hatta çocukların kaçmasını önlemek için güvenlikle işbirliği yapılabilir.”

K2: “... Sınıfımız normal çocukların eğitim gördüğü bir sınıf. Okulumuzda spor salonuna dönüştürülmüş bir yer mevcut. Duvarları yumuşak minderle kaplı ve zeminin bir kısmı tatamilerden oluşuyor. Bu bizim çocuklarımızın güvenliği için önemli. Dersimizi burada

yapıyoruz genellikle. Dışarıya da çıkıyoruz ancak daha güvenli bir ortamla karşı karşıya kalıyoruz. Gözümüzü çocuklardan hiç ayırmamız gerekiyor.”

K3: “...Okulumuzda spor salonu var. Spor salonunda duvarlarda ve yerde minderlerin olması bizim için çok güvenli bir alan sağlıyor. Bizim için çok iyi bir avantaj oluyor. Çünkü bizim çocuklarımız istemsiz hareketlerde bulunabildikleri için etrafına ve kendine zarar verme durumları her zaman olmasa da kontrolümüz dışında bazen gerçekleşebiliyor. Ancak dış mekân için aynı şeyi söylemek pek mümkün olmuyor.”

K4: “... Ben okulda engel atlama setleri kullanabildim. Denge tahtası var bunları kullanıyoruz. Onun dışında toplar, tatamiler kullanılıyor. Bowling var. Ama bunların dışında çok malzememiz yok maalesef. Okula bazen malzeme gönderiyorlar fakat bunlar da çocukların seviyelerine ya da yaş gruplarına uygun olan malzemeler olmuyor.”

K5: “... Futbol topu ile maç yapıyoruz. Voleybol topu ya da basketbol topu çok kullanamıyoruz. Çünkü top onlara yüksekten geldiği için zarar verme durumu olabiliyor...çok az da olsa materyal desteği var. Ama gelen malzemeler benim çocuklarımın hazır bulunuşluk düzeylerine uygun değil. Bir denge tahtası geldi. Bu denge tahtası benim çocuklar için çok basit kaldığı için kullanamadık. Yaşa uygun olarak gelmiyor malzemeler. Materyal olarak eksiklerimiz çok...”

K6: “... Koşu bandının olmasını çok isterim kullanabilmek için. Çünkü daha önceki çalıştığım okullarda koşu bandı vardı kullanıyorduk ve faydasını da gördük. Özellikle çocukların enerjilerini atmaları konusunda etkiliydi. Çocuğu koşu bandında belli bir süre koşturduktan sonraki ders performansı ile koşturmadan direk derse geçtiğimiz performansı arasında büyük farklılıklar oluyordu. Çocuk enerjisini attığı zaman derse daha sakin geliyordu. Ancak diğer türlü çocuk enerjisini atamadığı için derste saldırganlık gösterebiliyordu. Koşu bandı elimiz ayağımız oluyordu. Ancak şu anki okulumuzda spor malzemesi olarak topları kullanıyoruz. Onun haricinde spor salonumuzda olan tatamileri, plastik tabakları, bowling setini kullanıyoruz.”

Tartışma ve Sonuçlar

Özel eğitimde beden eğitimi ve spor olgusunu incelemeyi amaçlayarak yola çıktığımız bu çalışmada özel eğitim öğretmenleri temelinde beden eğitimi ve spora yönelik bakış açıları ve deneyimlerinin keşfi ele alınmıştır. Bu doğrultuda öğretmenler ile yapılan görüşmeler neticesinde özel eğitimde beden eğitimi ve spor ile ilgili 2 ana tema elde edilmiştir. İlk tema olan “Beden Eğitimi ve Sporun Özel Eğitim Öğrencilerinin Bütünsel Gelişimlerine Katkıları”na yönelik olarak özel eğitim öğretmenleri, beden eğitimi ve spor dersinin gerekliliğinin, özel gereksinimli bireylerin bütüncül gelişimleri açısından önemine değinirken öğretmenlerden K1 ve K3 bedensel gelişime; K4 ve K6 zihinsel gelişime; K1, K2, K5, K6 ise duygusal gelişime vurgu yapmış ve tüm öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciler için beden eğitimi ve sporun sosyal gelişim boyutuna katkısına dikkat çektikleri görülmüştür. Beden eğitimi ve spor olgusunun özel eğitim öğretmenleri tarafından en çok sosyal gelişim boyutu ile ilişkilendirilmesi araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri olmuştur.

Beden eğitimi ve sporun faydaları denildiğinde akla gelen en belirgin düşüncelerden biri fiziksel sağlıktır. Fiziksel aktivitelere düzenli katılım özel gereksinimli öğrencilerin koordinasyonlarını, motor becerilerini ve genel fiziksel sağlıklarını geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Sit vd., 2008). Hollanda'da özel eğitim veren okullardan toplanan bir grup fiziksel engelli çocuk ve ergenlerle yapılan bir çalışmada okul tabanlı spor programının fiziksel

engelli katılımcılardaki birtakım parametrelere olan etkileri incelenmiştir. Yapılan çalışmanın sonuçları incelendiğinde ise haftada bir kez uygulanan okul tabanlı bir spor programının fiziksel engelli öğrencilerin anaerobik performanslarını, yağ kütlelerini ve fiziksel uygunluklarını iyileştirdiği görülmüştür (Zwinkels, 2018). Ayrıca Erdvik vd., (2019), fiziksel aktivitelere katılarak deneyim kazanmanın özellikle özel gereksinimli öğrencilerin fiziksel refahı ve sağlığı ile yakından bağlantılı olduğunu vurgulamışlardır.

Çalışmanın bulgularına bakıldığında bedensel sağlıkla ilgili olarak özel eğitim öğretmenleri beden eğitimi ve spor derslerini öğrencilerin kas-iskelet sistemini güçlendiren ve esneklik kazandırarak günlük yaşam becerilerini kolaylaştıran bir unsur olarak ifade etmişlerdir. Bu yönüyle özel eğitimde beden eğitimi ve spor yalnızca özel gereksinimli öğrencilerin fiziksel gelişimlerini arttırmaları için bir araç olmaktan ziyade onlar için gün içinde ihtiyaç duydukları temel yaşam becerilerini desteklemek adına basit bir rehabilitasyon süreci gibi de görülebilir.

Özel eğitimin ayrılmaz bir parçası olan beden eğitimi ve spor, özel gereksinimli öğrencilerin bedensel gelişimlerine katkı sunmanın yanı sıra öğrencinin zihinsel ve duygusal gelişim alanlarını da destek sağlayan bir derstir. Nitekim, Sherril ve Ruda (1988)'un yapmış olduğu çalışmada, özel gereksinimli bireylerin gelişimleri ile ilgili hedeflerin uzun vadeli bir süreci kapsadığının unutulmaması gerektiği belirtilerek normal sınıflarda fiziksel ve motor yeterliliğin geliştirilmesinin öncelikli hedef tutulması gerektiği dile getirilmiş; özel gereksinimli öğrencilerin sınıflarında ise olumlu benlik algısının gelişimi, sosyal yeterlilik ve algısal motor gelişimin ilk sırada yer almasının önemi vurgulanmıştır. Beden Eğitimi ve spor, özel gereksinimli öğrencilerin çevreye uyum sağlamasını, olumlu benlik algısı geliştirmelerini, sınırlılıklarının farkına vararak kendilerini gerçekleştirebilmeleri noktasında doğru adımlar atmayı öğrenmelerine de katkı sunmaktadır. Bireysel gelişimin yanı sıra grupla yapılan aktiviteler onlara iletişim kurabilme, paylaşım yapabilme ve sosyal davranış geliştirebilme yetisi kazandırmaktadır (Özer, 2010). Jaarsma vd. (2014)'nin yapmış oldukları kapsamlı çalışmanın sonuçları incelendiğinde, fiziksel engeli olan çocukların günlük aktivitelere çok fazla enerji harcamak durumunda kalmaları nedeniyle spora katılımlarının karmaşık bir olgu olduğu ancak yine de sporun psikososyal faydalarının fiziksel engeli olan tüm çocuklar için de geçerli olduğunu vurguladıkları görülmektedir.

Beden eğitimi ve spora katılımın psikolojik süreçlerle ilişkisine bakıldığında da özel gereksinimli öğrenciler arasında benlik saygısını ve öz yeterliliği geliştirmekte olduğu vurgulanmıştır. Nitekim Kırımoğlu vd. (2016)'nin yapmış olduğu çalışmada spor faaliyetlerine katılımın daha iyi benlik algısı, psikolojik uyum ve başa çıkma stratejileriyle bağlantılı olduğunu ve bunların da topluma entegrasyonu kolaylaştırdığını belirtilmiştir. Benzer şekilde Zwinkels vd. (2020)'nin yapmış oldukları çalışmanın bulguları, okul temelli spor programlarına düzenli katılımın fiziksel engelli gençlerin psikososyal sağlıklarında ve dikkat sürelerinde kayda değer iyileşmelere yol açtığını göstermekte ve spora düzenli katılımın terapötik faydalarını vurgulamaktadır. Bu katılım, adaptif psikolojik büyümeyi teşvik ederken izolasyon duygularını azaltmaya yardımcı olduğu için çok önemli olabilir (Bağlama ve Demirok, 2018).

Aktiviteye duyulan ilgi, spora katılım motivasyonunun artırılmasındaki en önemli bir etmenlerden biridir. Bu nedenle de sportif etkinliklerin uyarlanması özel desteğe ihtiyaç duyan çocuklar için katılım kısıtlamaları yaşanmasının önüne geçilmesini sağlar (Toptaş Demirci ve Demirci, 2018). Beden eğitimi ve spor dersleri özel eğitim öğrencilerinin sportif faaliyetlere kolayca katılım sağlayabilmeleri için doğal bir ortamdır. Özel gereksinimli

öğrencilerinin ihtiyaçlarına göre bu derslere katılımlarının sağlanması noktasında da imkanların genişletilmesi önemli bir belirleyici olabilir.

Sosyal açıdan incelendiğinde ise beden eğitimi, özel ihtiyaçları olan öğrencilerde sosyal entegrasyon ve yaşam becerilerinin geliştirilmesi için önemli bir araç olarak hizmet etmektedir. Li ve Shao (2022)'nin sistematik incelemesi, spora katılımın prososyal davranışları geliştirdiğini, çocuklar ve ergenler arasında iş birliğine dayalı etkileşimleri artırdığını göstermektedir. Ayrıca Demirci ve Eraslan (2020), spor faaliyetlerinin özel ihtiyaçları olan çocukları harekete geçirdiğini, onları akranlarına ve topluma bağladığını ve bunun da aidiyet duygusunu teşvik etmek için hayati önem taşıdığını belirtmektedir. Sosyal katılımın bu yönü, öğrencileri ilişkiler kurmaya, etkili iletişim kurmaya ve ekip çalışması becerilerini geliştirmeye teşvik ettiği için çok önemlidir; bunların tümü genel sosyal gelişimlerine katkıda bulunur (Griban vd., 2020). Benzer şekilde çalışmamızda da katılımcılar, özel gereksinimli öğrencilerin beden eğitimi ve spor derslerinde yapmış oldukları bireysel ya da grup etkinliklerinde bir gruba üye olmanın vermiş olduğu aidiyet duygusunu hissettiklerini, akranlarıyla iletişime geçtiklerini, birbirlerine yardım ettiklerini, iş birliği yaptıklarını, paylaşma duygusu geliştirdiklerini, sosyalleştiklerini, eğlenerek öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Tüm bu olumlu etkiler göz önünde bulundurulduğunda özel gereksinimli çocukların engel durumları ve bireysel özellikleri dikkate alınarak beden eğitimi ve spor programları hazırlanmalı, çocukların düzenli ve sürekli olarak derslere katılımları sağlanmalıdır.

“Özel Eğitimde Beden Eğitimi Materyalleri ve Öğretmen İhtiyaçları” olan ikinci temaya ilişkin katılımcılar; özel eğitim alt sınıflarındaki özel gereksinimli öğrenciler ile işlenen beden eğitimi ve spor dersinin işlenişine ilişkin mekân, malzeme ve güvenli alan sorununa vurgu yapmışlardır. Katılımcılar dersteki deneyimleri doğrultusunda yeterliliklerine ilişkin algılarına ve alana yönelik ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir. Özel eğitim öğretmenleri, özel eğitim alt sınıflarında beden eğitimi ve spor dersi işlerken lisans eğitimleri boyunca bu alana ilişkin yeterli bir eğitim almadıklarından dolayı kendilerini yetersiz hissettiklerini, beden eğitimi ve spor dersine ait kavramlar, beceriler, öğretim yöntem ve tekniklerine yönelik bilgilerinin istenilen düzeyde olmadığını bu doğrultuda da okuldaki beden eğitimi ve spor öğretmenleriyle iş birliği yapmaya gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Nitekim Walsh (2012), iş birliğinin ve iş birliğine dayalı öğretim modellerinin öğretmenler arasında uzmanlık ve kaynak paylaşımı yoluyla beden eğitimi ve sporu özel gereksinimli öğrenciler için daha etkin hale getirebileceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, özel eğitim öğretmenleri ve beden eğitimi öğretmenleri arasındaki iş birliğinin öğrencilerin kendini değerli hissetmesine ve onlarda aidiyet duygusunun gelişmesine katkı sunacağı ön görülmektedir.

Özel eğitim öğretmenleri, beden eğitimi ve spor derslerinde farklı ihtiyaçlara sahip olan öğrencileri etkin bir biçimde destekleyebilmek için bu alanla ilgili pedagojik stratejileri bilmesinin yanında uyarlanabilir öğretim stratejileri konusunda yeterliliğe sahip olunması gereğini dile getirmişlerdir. Hakiki vd. (2023) yapmış oldukları çalışmada, kapsayıcı eğitimin bir unsuru olan uyarlanmış beden eğitimi ve sporun özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek ve uyum sağlamalarını kolaylaştıracak nitelikte olması gerektiği vurgusunu yapmışlardır. Özel gereksinimli öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine dahil edilmesinde en önemli etken öğretmendir. Öğretmenin yeterliliğinin ve etkili bir eğitim verebileceğine olan inancının başarıyı önemli ölçüde etkilediğinin önemi üzerinde durulmaktadır (Reina vd., 2019). Bu hususta, öğretmenin kendini yeterli hissetmesi, yeterliliğini geliştirebilmesi, yenilikçi yöntemler konusunda güncel kalabilmesi ve mesleki gelişimine katkı sunulabilmesi

adına hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi önem arz etmektedir. Yapılan çalışmalar neticesinde, özel eğitim öğretmenlerinin beden eğitimi ve spor dersleriyle ilgili yeterliliklerini geniş bir perspektiften değerlendirdiği görülmektedir. Çalışmamızda da özel eğitim öğretmenlerinin öğretim strateji, yöntem ve teknik, yeterlilik, motivasyon, iş birliği ve mesleki gelişime dikkat çektiği görülmekte olup literatürde yer alan diğer çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Katılımcıların alana yönelik ihtiyaçlarının yanında diğer önemli bir husus ise dersle ilgili malzeme yetersizliği ve ders alanı güvenlik sorununa sahip oldukları görüşüdür. Öğretmenler okulda bulunan malzemelerin, özel eğitim öğrencilerinin yaşlarına, seviyelerine ve hazır bulunuşluk düzeylerine uygun olmadığını dile getirmiştir. Ders alanı olarak okul bahçesi, sınıf ya da çok amaçlı salonlar kullanılmaktadır. Özel gereksinimli öğrenciler için tercih edilen açık alanlarda yumuşak zemin yerine beton bir alan olması; dış alanın öğrencinin enerjisini atabilmesi açısından geniş bir alana sahip olmasının çocuğun güvenliği açısından olumlu ve olumsuz yönlerinin olması; kapalı alanlarda yumuşak zemin olmasına karşın ısı ve ışıktan kaynaklı sorunlara mahal vermemesi için tedbir alınması gereken bir konu olarak görülmektedir.

Literatür incelendiğinde, özel eğitimde beden eğitimi ve spor dersi bağlamında, öğretmenlerin kapsayıcı bir öğrenme ortamı oluşturabilmelerindeki en önemli engelin malzeme ve alan kullanımı konusunda karşılaşılan yetersizlik olduğu görülmektedir. Malzeme ve ortamdaki kaynaklanan olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi ve istenilen hedeflere ulaşabilme noktasında sürdürülebilir eğitim programları hazırlanması, öğretmenlere malzeme ve kaynak temin edilmesi, ders materyallerinin optimal kullanıma uygun olarak tasarlanması, özel gereksinimli bireylere uygun bir ortam sunulması amaç edinilmesi oldukça önemlidir (Whitaker, 2003; Williams, 2005). Nitekim, malzeme ihtiyaçları ve ders alanı, kapsayıcı beden eğitimi ve spor dersinin etkin bir şekilde uygulanmasının önünde bir set gibi durarak eğitim-öğretim dinamiğini etkilediği düşünülmektedir. Duman (2003)'nın özel eğitim sınıflarında uygulanan beden eğitimi dersi öğretim programına yönelik olarak yapmış olduğu tez çalışmasında da programın öğrencilerin bütünsel gelişimini destekler nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmış ve derslerde kullanılan araç-gereç ve spor yapmaya elverişli tesislerin de yetersiz olduğu bulgulanmıştır. Sonuçlar genel olarak çalışmamızla benzer özellik gösterirken yine aynı çalışmadaki program uygulayıcılarının mesleki açıdan yeterli olduğu sonucu çalışmamızdaki özel eğitim öğretmenlerinin beden eğitimi ve spor dersi işlenirken alan uzmanı öğretmenden destek alma ihtiyaçlarını dile getirmeleri bakımından çelişmektedir. Bu durumun çalışmalardaki yöntem farkından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak özel eğitim öğretmenlerinin perspektifinden beden eğitimi ve spor derslerinin ele alındığı bu çalışmada beden eğitimi ve spor dersinin özel gereksinimli öğrenciler üzerindeki çok boyutlu katkıları ortaya koyulmuştur. Araştırma sonuçları, bu derslerin öğrencilerin bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini bütüncül şekilde desteklemede kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, özel eğitim öğretmenlerinin beden eğitimi derslerini etkili şekilde uygulayabilmeleri için hem uygun materyal desteğine hem de beden eğitimi öğretmenleriyle disiplinler arası işbirliğine ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır. Bu bulgular, özel eğitim müfredatında beden eğitimi derslerinin önemini ve bu alanda öğretmenlerin mesleki destek ihtiyaçlarını açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırmanın sonuçları çerçevesinde, özel eğitimde beden eğitimi ve spor derslerinin etkili bir biçimde yürütülmesi adına beden eğitimi öğretmenleri ile özel eğitim öğretmenleri arasında disiplinler arası etkileşimi artıracak yapılar oluşturulması önerilebilir. Özellikle özel eğitim

öğretmenlerini yetiştiren eğitim fakülteleri ve hizmet içi programlarda, özel gereksinimli bireylerle beden eğitimi uygulamalarına yönelik modullerin yer alması özel eğitim öğretmenlerinin kendilerini bu derse karşı yeterli hissetmelerine katkı sağlayabilir. Son olarak derslerde kullanabilecekleri özel beden eğitimi materyallerin temin edilmesi ve bu materyallerin farklı engel türlerine göre çeşitlendirilmesinin önem arz ettiği hatırlatılarak bu konuda teminatın sağlanması adına politikaların geliştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Bağlama, B., Demirok, M. S. (2018). The role of physical education for children with special needs: a review study. *Near East University Online Journal of Education*, 1(1), 36-41. <https://doi.org/10.32955/neuje.v1i1.54>
- Coates, J., Vickerman, P. (2010). Empowering children with special educational needs to speak up: experiences of inclusive physical education. *Disability and Rehabilitation*, 32(18), 1517–1526. <https://doi.org/10.3109/09638288.2010.497037>
- Demirci, P. T., Eraslan, K. (2020). Investigation of participation motivation in sports activities of children with need special education. *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences*, 3(1), 5–10.
- Duman, S. (2003). Özel eğitim sınıflarında uygulanan beden eğitimi dersi öğretim programının öğretmen görüşleriyle değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Erdvik, I. B., Haugen, T., Ivarsson, A., & Säfvenbom, R. (2019). Development of basic psychological need satisfaction in physical education. *Journal for Research in Arts and Sports Education*, 3(2), 4–21. <https://doi.org/10.23865/jased.v3.1375>
- Griban, G., Tymoshenko, O. V., Arefiev, V., Sushchenko, L., Domina, Z., Malechko, T., Pronenko, K. (2020). The role of physical education in improving the health status of students of special medical groups. *Wiadomości Lekarskie*, 73(3), 534–540. <https://doi.org/10.36740/wlek202003125>
- Hakiki, M. N. F., Hidayatullah, F., Umar, F. (2023). Implementation of Adaptive Physical Education at the Inclusive Organizing School in Martapura District. *QALAMUNA: Jurnal Pendidikan, Sosial, dan Agama*, 15(2), 687–694.
- Heikinaro-Johansson, P., Sherrill, C., French, R., Huuhka, H. (1995). Adapted physical education consultant service model to facilitate integration. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 12(1), 12–33.
- İlhan, E. L., Esentürk, O. K. (2015). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖ) geliştirme çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19–36.
- İlhan, L. (2009). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların çocuklarının özel eğitimleri sürecinde beden eğitimi ve spor etkinliklerine yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1).
- Jaarsma, E. A., Dijkstra, P. U., Blécourt, A. C. E. d., Geertzen, J. H. B., Dekker, R. (2014). Barriers and facilitators of sports in children with physical disabilities: a mixed-method study. *Disability and Rehabilitation*, 37(18), 1617–1625. <https://doi.org/10.3109/09638288.2014.972587>
- Jerlinder, K., Danermark, B., Gill, P. (2010). Swedish primary-school teachers' attitudes to inclusion—the case of PE and pupils with physical disabilities. *European Journal of Special Needs Education*, 25(1), 45–57.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (28. basım). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kırımoğlu, H., Cokluk, G. F., İlhan, L., Öz, A. Ş. (2016). The effect of physical education and sports program on the positive growth and coping strategies of the adolescent with mental

retardation. *SHS Web of Conferences*, 26, 01086. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20162601086>

Li, J., Shao, W. (2022). Influence of sports activities on prosocial behavior of children and adolescents: a systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6484. <https://doi.org/10.3390/ijerph19116484>

Merriam, S. B., Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th ed.). John Wiley & Sons.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2020, 11 Haziran). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 31152). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/11.06.2020>

Özer, D. (2010). *Engelliler için beden eğitimi ve spor*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Sage Publications.

Reina, R., Santana, A., Montesdeoca, R., Roldán, A. (2019). Improving self-efficacy towards inclusion in in-service physical education teachers: a comparison between insular and peninsular regions in Spain. *Sustainability*, 11(20), 5824. <https://doi.org/10.3390/su11205824>

Sherrill, C., Hinson, M., Gench, B., Kennedy, S. O., Low, L. (1990). Self-Concepts of Disabled Youth Athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 70(3_suppl), 1093–1098. <https://doi.org/10.2466/pms.1990.70.3c.1093>

Sherrill, C., Ruda, L. (1988). Leisure interest and practices of mentally retarded adults. *Parks and Recreation*, 12(11), 30–33.

Sit, C. H. P., McKenzie, T. L., Lian, J. M., McManus, A. (2008). Activity levels during physical education and recess in two special schools for children with mild intellectual disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 25(3), 247–259. <https://doi.org/10.1123/apaq.25.3.247>

Smith, A., Green, K. (2004). Including pupils with special educational needs in secondary school physical education: a sociological analysis of teachers' views. *British Journal of Sociology of Education*, 25(5), 593–607.

Tarantino, G., Makopoulou, K., Neville, R. D. (2022). Özel eğitim gereksinimi ve engeli olan çocukların beden eğitimine dahil edilmesi: Öğretmen tutumlarının sistematik bir incelemesi ve meta-analizi. *Eğitim Araştırma İncelemesi*, 36, 100456.

Toptaş Demirci, P., Demirci, N. (2018). The effects of game and physical activity lessons in children with learning disabilities. *Kinesiologia Slovenica*, 24(3), 47–55.

Walsh, J. M. (2012). Co-teaching as a school system strategy for continuous improvement. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 56(1), 29–36.

Whitaker, S. D. (2003). Needs of beginning special education teachers: Implications for teacher education. *Teacher Education and Special Education*, 26(2), 106–117.

Williams, P. (2005). Using information and communication technology with special educational needs students: The views of frontline professionals. *Aslib Proceedings*, 57(6), 539–553.

Yaman, Ç., Uluşık, V., Hergüner, G., Önal, A. (2018). Examining the attitudes of physical education teachers towards special education (the handicapped). *Physical Education of Students*, 22(4), 207–216.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, S. H., Yılmaz, B. H., Erer, H. (2024). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik tutum ve farkındalık: Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(1), 160–173.

Zwinkels, M., Ketelaar, M., Nijboer, T., Verschuren, O., Te Velde, S., de Groot, J., Visser-Meily, A. (2020). Effects of a school-based sports program on psychosocial health and attention in youth with physical disabilities. *Journal of Pediatric Rehabilitation Medicine*, 13(1), 37–46.

Zwinkels, M., Verschuren, O., Balemans, A. C. J., Lankhorst, K., Te Velde, S. J., van Gaalen, L., Takken, T. (2018). Effects of a school-based sports program on physical fitness, physical activity, and cardiometabolic health in youth with physical disabilities: Data from the sport-2-stay-fit study. *Frontiers in Pediatrics*, 6. <https://doi.org/10.3389/fped.2018.00075>